

УДК 378.016:78

НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ СУТНОСТІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ**Проворова Є. М.**

*У статті проведено науковий аналіз проблеми методичної підготовки майбутнього вчителя музики. Визначено сутність методичної підготовки майбутніх учителів музики як процесу та результату засвоєння теоретичних знань з методики музичного навчання і виховання, формування спеціальних методичних знань, умінь і навичок, необхідних для викладання цього предмета. З'ясовано основні функції, зміст, структуру та результат методичної підготовки учителів музики. **Ключові слова:** методична підготовка, майбутній учитель музики, методична грамотність.*

*В статье проведен научный анализ проблемы методической подготовки будущего учителя музыки. Определена сущность методической подготовки будущих учителей музыки как процесса и результата усвоения теоретических знаний по методике музыкального обучения и воспитания, формирования специальных методических знаний, умений и навыков, необходимых для преподавания этого предмета. Уточнены основные функции, содержание, структура и результат методической подготовки учителей музыки. **Ключевые слова:** методическая подготовка, будущий учитель музыки, методическая грамотность.*

A scientific analysis of the problem of methodological preparation of future music teachers is conducted in the article. The author defines the essence of methodological preparation of future music teachers as a process and result of theoretical knowledge acquisition in the methods of education and upbringing, formation of special methodological knowledge and skills, necessary for teaching this subject. The main functions, content, structure and results of methodological preparation of music teachers are determined.

***Key words:** methodological preparation, future music teacher, methodological competence.*

Сучасний світ перебуває в стані стрімких змін, обумовлених переходом до нового етапу цивілізаційного розвитку людства. У зв'язку з цим освіта, як найважливіший соціальний інститут, переживає трансформаційні процеси у структурі та функціонуванні освітніх систем. Незважаючи на ці системні перебудови, вчитель був і залишається ключовою фігурою освітнього процесу. Це зумовлює важливість методичної підготовки майбутніх учителів взагалі та музики зокрема, адже сьогодні не викликає сумніву, що недостатня увага цій проблемі призводить до падіння якості музично-виховного процесу та педагогічної діяльності вчителя, зниження її ефективності, результативності та успішності.

Питання підготовки майбутніх учителів музики, в контексті перебудови національної системи освіти та відродження духовності, належать до найбільш актуальних. Наукові дослідження доводять, що якість і ефективність професійної діяльності вчителя музики залежить, насамперед, від рівня його методичної підготовки, яка передбачає загально-музичний розвиток у поєднанні з опануванням виконавськими та методичними вміннями (Е. Абдуллін, К. Завалко, І. Боднарук, А. Козир, Н. Мозгальова, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Щолокова та ін.). У той же час залишаються недостатньо розробленими питання щодо сутності методичної підготовки майбутнього вчителя музики та її методичного забезпечення.

Метою статті є визначення сутності методичної підготовки майбутніх учителів музики, з'ясування її основних функцій, змісту та структури.

Залежно від аспекту розгляду, цілей, завдань, рівня методична підготовка майбутніх учителів музики може бути представлена як: сукупність методичних знань, умінь, навичок і особистісних якостей; комплекс елементів навчального плану, що забезпечують методичну підготовку (навчальні дисципліни, педагогічна практика,

курсові та кваліфікаційні роботи, самостійна робота студентів); поетапний процес методичної підготовки; системна єдність методичної підготовки і професійно-методичної діяльності; як дидактичний процес, що характеризується метою, змістом, педагогічним інструментарієм і результатом [9, с. 133].

Методична підготовка розглядається К. Авраменко [1] як системоутворюючий компонент професійної підготовки педагога; як самостійна динамічна і комплексна система, що відбиває її зміст, структуру та функції; як підсумок, що визначає рівень засвоєння методичних та інтегративних знань і умінь, сформованість професійно-методичних навичок.

Разом з тим Л. Таланова [16] розуміє методичну підготовку як процес формування і збагачення настанов, знань і умінь, необхідних тим, хто навчається, для адекватного виконання професійно орієнтованих методичних завдань. Методичну підготовку Н. Верещагіна [3] розглядає як процес навчання і самонавчання майбутніх учителів до здійснення ними методичної діяльності, заснованої на наукових досягненнях з педагогіки, психології, теорії і методики навчання.

Р. Гургула визначає професійно-методичну підготовку вчителя як систему організації навчально-виховного процесу, яка передбачає систематизацію та поглиблення набутих методичних знань, постійне вдосконалення практичних умінь і навичок з метою підготовки студента до організації різних видів практичної діяльності у школі, формування його методичної самостійності [7]. На думку С. Гончаренка, виконуючи міжпредметну функцію, методична підготовка синтезує основні психолого-педагогічні та спеціальні знання, вміння й навички, що є необхідними для тих видів практичної діяльності, які повинен виконувати вчитель у школі [6].

Методичну підготовку майбутнього вчителя музики І. Боднарук [2] визначає як навчальний процес, що забезпечує оволодіння студентами методами та прийомами музично-виховної роботи з учнями. Методична підготовка включає в себе комплекс психолого-педагогічних, фахових дисциплін, методику музичного виховання та педагогічну практику. Особливості такої підготовки зумовлюються специфікою уроку музики як уроку мистецтва, а також можливістю протягом усіх років навчання під час індивідуальних музичних занять здійснювати регулярний педагогічний вплив на студентів з метою озброєння їх комплексом знань, умінь і навичок методичного характеру. Названі визначення є найбільш поширеними в науковій літературі і, на нашу думку, доповнюють один одного, розкриваючи різноманітні аспекти складного феномену, яким є методична підготовка.

Ми погоджуємося з Л. Матвєєвою [12], яка вважає, що методичну підготовку слід розглядати значно ширше, ніж тільки вивчення студентами відповідного курсу методики. Саме тому необхідно виокремити два взаємопов'язані компоненти методичної підготовки:

- опосередковану методичну підготовку (через професійно-спрямоване опанування музично-виконавськими, музично-педагогічними, психолого-педагогічними та спеціальними дисциплінами);
- безпосередню (через курс методики).

Так, курс методики музичного виховання вважається одним з важливих складових систем методичної підготовки студентів, адже він дає теоретичні знання про зміст, форми, методи музичного навчання та виховання. За визначенням О. Ростовського, метою навчання методики музичної освіти школярів є формування музично-педагогічної культури майбутнього вчителя музики, під якою розуміється здатність оперувати знаннями й вміннями у процесі осмислення проблем викладання музики в школі та творчої діяльності, спрямованої на їх вирішення, цілісного бачення педагогічного процесу [14, с. 14].

Тобто курс методики музичної освіти школярів має спрямовуватися на підготовку фахівця, який володіє основами методологічної та методичної культури, усвідомлює значення і суть музично-освітньої роботи, володіє досвідом творчого використання здобутків музичної педагогіки у своїй практичній діяльності, здатний піднімати в аналізі власної практичної діяльності до рівня узагальнень методологічного характеру, коригувати стратегію і тактику процесу професійного самовдосконалення.

- На думку Е. Рапацевича [13], до змісту будь-якої методики повинні входити:
- вивчення історії методики;

- визначення пізнавального та виховного значення та завдань навчального предмета, його місця в системі освіти;

- визначення змісту навчального матеріалу, наукове обґрунтування програми, підручників;

- напрацювання методів і організаційних форм навчання, що відповідають цілям і змісту;

- визначення вимог до підготовки вчителів з даного предмету.

Функції методичної дисципліни визначаються передусім специфікою завдань методики як науки. Адже те, що напрацьовано методичною наукою, має знайти практичне застосування в процесі професійно спрямованого навчання майбутнього вчителя. Традиційно методика як прикладна наука має дати відповіді на такі питання: Чого навчати? Як навчати? Чому саме так навчати?

Відповідаючи на перше питання, методика розробляє зміст навчання, який знаходить відображення в державному стандарті, що визначає вимоги до рівня знань, уявлень, практичних умінь та навичок дитини у певній сфері її життєдіяльності, освітніх програмах. У відповідності до другого завдання методики на основі вивчення закономірностей засвоєння студентами понять, формування у них умінь і навичок розробляє форми, методи, засоби навчання і розвитку – виробляє оптимальну навчально-виховну систему, яка є основою для створення нових розвивальних технологій. Третє завдання знаходить своє розв'язання в процесі експериментальної перевірки, порівняльного вивчення ефективності методів та дидактичних технологій. Нові освітні цілі вимагають від методики пошуку відповідних шляхів розв'язання поставлених наукових завдань. Сьогодні методика як наука має дати нові відповіді стосовно функціонування усіх компонентів методичної системи, яка включає цілі, зміст, форми, методи та засоби навчання [15].

Зазначимо, що функції методичної підготовки є дещо ширшими ніж функції методичної дисципліни. Спираючись на розроблені К. Авраменко [1] функції методичної підготовки вчителя, реалізація яких забезпечує її якість та ефективність, уточнимо їх стосовно методичної підготовки майбутнього вчителя музики, а саме визначаємо такі функції:

- інтегративна – поєднує всі компоненти музично-педагогічної підготовки вчителя музики, а також дані суміжних наукових знань у процесі аналізу й обґрунтування ефективних шляхів кожного з етапів музичного навчання та виховання;

- культурологічна – дозволяє виявляти інтегративні зв'язки методик – як компонентів досліджуваного напрямку – із загальною культурою, освіченістю педагога, національними та загальнолюдськими цінностями суспільства;

- аксіологічна – виступає підґрунтям гуманістичної спрямованості музично-педагогічного процесу;

- інноваційна – сприяє впровадженню інновацій у музично-педагогічний процес;

- діагностична – аналізує фактичний стан методичної підготовки як компонента музично-педагогічної підготовки вчителя музики;

- регулятивна – розкриває специфічні завдання, принципи, зміст, форми, методи навчання в процесі методичної підготовки вчителя музики;

- моделююча – полягає в проектуванні й експериментальній перевірці новітніх освітніх моделей.

Традиційно у структурі методичної підготовки майбутніх учителів виділяються мета, завдання, зміст, принципи, методи, засоби та форми організації навчальної діяльності студентів, моніторинг якості їхньої підготовки.

Зміст методичної підготовки майбутнього вчителя музики має відобразити специфіку формування умінь і навичок самостійного отримання нових методичних знань, досвіду музично-педагогічної діяльності та самовдосконалення, перспективи професійного зростання майбутніх учителів в умовах навчання у вищому педагогічному закладі. Відбір змісту методичної підготовки зумовлений основними принципами розвитку музично-педагогічної освіти у системі двоступеневої підготовки спеціалістів вказаного профілю, а саме: безперервності, гуманістичної спрямованості, демократизму, відповідності потребам особистості і суспільства, варіативності, інноваційності, фундаменталізації і професійної спрямованості, взаємної доповнюваності.

Виокремлення результату методичної підготовки майбутніх учителів музики вищих педагогічних закладів, як свідчить аналіз наукових досліджень, значною мірою залежить від методологічного підходу, що обирає автор, здійснюючи науковий пошук. Так, діяльнісний підхід дозволяє визначити результатами методичної підготовки "оволодіння діяльністю, зумовленою структурою і функціями методички навчання предмета" [15]; інтегративний підхід – формування необхідних методичних знань і умінь, що впливають на перебудову структури професійного мислення, готовності до самоосвіти і самопроєктування [9]; компетентнісний підхід – здобуття методичної компетентності; системний – сукупність функціональних і структурних компонентів, взаємодія яких породжує інтегральне особистісне утворення – методичну готовність [10].

Використовуючи теорію Б. Гершунського [5] щодо структури й етапів результативності освітньої діяльності та керуючись логікою сходження від умовно низьких до більш високих ступенів особистісних освітніх надбань, результати методичної підготовки вчителя музики можна представити у вигляді ієрархічних "сходинок", а саме:

1) методична грамотність як мінімально необхідний рівень методичних знань, умінь, навичок, творчих, світоглядних і поведінкових якостей особистості вчителя музики, необхідний для здійснення методичної діяльності; основа, стартові можливості для наступного розвитку;

2) методична освіченість – вирізняється кількісними характеристиками своєї складових (об'ємом, широтою і глибиною відповідних знань, умінь, навичок, світоглядних і поведінкових характеристик);

3) методична компетентність, до змісту якої, за Н. Кузьміною, входить володіння різноманітними методами навчання, психологічними механізмами засвоєння знань і умінь у процесі навчання. За визначенням К. Завалко [8], вона передбачає володіння педагогом різними прийомами і способами викладання, вміння знаходити і впроваджувати в практику нові способи, зумовлені специфічними умовами тієї або іншої навчальної ситуації. Методична компетенція – це готовність і здатність індивідуалізувати навчальну роботу з урахуванням суб'єктивних особливостей і властивостей учня (або групи учнів); це розуміння того, що представляють собою і що можуть реально привнести в освітній процес сучасні навчально-інформаційні технології (вільне оперування ними), тобто педагог повинен не тільки знати, чому вчити, а й уміти це робити;

4) методична культура, що передбачає вихід на рівень культури як "вищого прояву людської освіченості і професійної компетентності", на якому може в найповнішому виді виразитися людська індивідуальність [5, с. 64]. Саме вона дозволяє майбутньому вчителю музики не тільки користуватися колективною мудрістю попередників та бути не лише пасивним її споживачем, а виступати ініціатором власного досвіду, нових культурних цінностей. Методичну культуру майбутнього викладача І. Княжева [11] розуміє як системне динамічне особистісне утворення, що виявляється в його здатності до рефлексивного осмислення, привласнення, відтворення і продукування ціннісних сенсів та змісту методик і технологій навчання.

Таким чином, наукове осмислення сутності методичної підготовки майбутнього вчителя музики дозволяє визначити методичну підготовку як процес та результат засвоєння теоретичних знань з методики музичного навчання і виховання, формування спеціальних методичних знань, умінь і навичок, необхідних для викладання цього предмета. Також методичну підготовку можна розглядати, як педагогічну систему, що має певний зміст і структуру, пов'язану з засвоєнням методичних знань і активним включенням майбутнього вчителя музики у практичну методичну діяльність.

Методична підготовка вчителя музики має два взаємопов'язані компоненти – опосередковану методичну підготовку (опанування музично-виконавськими, музично-педагогічними, психолого-педагогічними та спеціальними дисциплінами) та безпосередню (курс методики). Її основними функціями виступають інтегративна, культурологічна, аксіологічна, інноваційна, діагностична, регулятивна та моделююча. Найвищим результатом методичної підготовки є сходження студента від оволодіння методичною грамотністю до сформованості методичної культури. Разом з тим, у подальших дослідженнях необхідним є розкриття методичного забезпечення формування методичної культури майбутнього вчителя музики як результату його методичної підготовки.

Література

1. Авраменко К. Б. Методична підготовка вчителів початкових класів у педагогічних навчальних закладах України (1956–1996) : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Авраменко К. Б. – К., 2002. – 22 с.
2. Боднарук І. М. Педагогічні умови оптимізації методичної підготовки майбутніх вчителів музики в процесі педагогічної практики : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / І. М. Боднарук. – К., 2006. – 20 с.
3. Верещагіна Н. О. Методическая подготовка бакалавров и магистров в области естественнонаучного образования: методология, теория и перспективы : монография / Н. О. Верещагіна. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2011. – 156 с.
4. Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки / О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко; за заг. ред. академіка О. Г. Мороза. – К. : НПУ, 2006. – 208 с.
5. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века: (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М. : ИнтерДиалект, 1997. – 697 с.
6. Гончаренко С. У. Методика як наука / С. У. Гончаренко. – Хмельницький : ХГПК, 2000. – 30 с.
7. Гургула Р. Специфіка професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя музики [Електронний ресурс] / Р. Гургула. – Режим доступу: <http://intkonf.org/gurqula-r-i-spetsifika-profesijno-metodichnoyi-pidgotovki-maybutnogo-vchitelya-muziki/>. – Назва з екрана.
8. Завалко К. В. Педагогічна інноватика в теорії та практиці музичної освіти : монографія / К. В. Завалко. – Черкаси : Друкарня "Черкаський ЦНП", 2013. – 520 с.
9. Зеленко Н. В. Методическая подготовка учителя технологии / Н. В. Зеленко // Высшее образование в России. – 2006. – С. 132–134.
10. Земцова В. И. Система методической подготовки учителя / В. И. Земцова // Наука и школа. – 2002. – № 3. – С. 2–7.
11. Княжева І. А. Методична підготовка майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури / І. А. Княжева // Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет ім. Миколи Гоголя). – 2013. – № 1. – С. 177–182.
12. Матвеева Л. В. Теоретические аспекты методико-практической подготовки студентов / Л. В. Матвеева // Совершенствование подготовки учителя музыки на музыкально-педагогическом факультете : сб. науч. статей. – Свердловск : Свердл. ГПИ, 1991. – С. 81–88.
13. Рапацевич Е. С. Современный словарь по педагогике / Е. С. Рапацевич. – Мн. : Современное слово, 2001. – 928 с.
14. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти / О. Я. Ростовський : навч.-метод. посібник. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
15. Саранцев Г. Методическая подготовка будущего учителя в современных условиях / Г. Саранцев // Педагогика. – 2006. – № 7. – С. 61–68.
16. Таланова Л. Г. Методическая подготовка будущих учителей к методической деятельности : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Таланова Л. Г. – Одесса, 1997. – 224 с.